

Možnosti ochrany dropa velkého (*Otis tarda*) na Znojemsku

OBSAH:

Úvod	3
Drop velký – základní údaje o druhu	4
Přehled výskytu v letech 1994-2008	5
Zhodnocení současného způsobu hospodaření	9
Na zemědělské půdě uplatňovaná v zahraničí (vybrané příklady)	10
Návrh změn ve způsobu obhospodařování zemědělské půdy	11
Finanční možnosti realizace změn hospodaření ve prospěch dropa	13
Další možnosti ochrany dropa	17
Aktivita ohrožujících potenciální návrat dropa do naší přírody	18

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolné zájmové sdružení profesionálů i amatérů, zabývajících se ochranou a výzkumem ptáků, zájemců o pozorování ptactva a milovníků přírody. ČSO realizuje vlastní i mezinárodní projekty výzkumu a ochrany ptáků a jejich prostředí, popularizuje a propaguje ochranu ptáků, pořádá akce pro své členy i nejširší veřejnost. V ČR zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení nevládních organizací zaměřených na ochranu ptáků a jejich prostředí. Působí ve více než sto zemích světa. BirdLife International prosazuje trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů. Celkový počet jeho členů přesahuje 10 milionů.

ÚVOD

Česká republika stále patří mezi vybranou společnost několika zemí v Evropě, které se mohou pyšnit přítomností jednoho z nejtěžších létajících ptáků planety – dropem velkým. Na Znojemsku se po desetiletí udržovala v porovnání s jinými zeměmi relativně malá, ale stabilní populace tohoto impozantního druhu. Drop se zde udržel i během celé éry socialistického zemědělství, ale od roku 1983 docházelo k postupnému zániku populace. Byl to však jen výsledek dějů na první pohled nenápadných, ale dlouhodobě působících – populace trpěla nízkou úspěšností hnízdění, ilegálním lovem, rostoucí intenzifikací zemědělství, rušením. Počet hnízdících ptáků se snižoval až do roku 1996, kdy proběhlo na dlouhou dobu poslední prokázané hnízdění. Bohužel i přes větší důraz na ochranu přírody pro roce 1989 (zákon o ochraně přírody v dnešní podobě byl přijat už v roce 1992) a relativně dobré znalosti nároků dropa velkého se nepodařilo tento proces zvrátit, jak to dokázali a dokazují v jiných zemích Evropy. Jeden z nejúspěšnějších projektů záchrany populace tohoto druhu u rakouského města Retz má dokonce blízkou vazbu na tradiční znojemská hnízdiště – obě lokality jsou vzdáleny necelých 30 km a dlouhodobě existují záznamy o jejich vzájemné komunikaci. Zejména díky zvýšené péči o tento druh v Rakousku drop velký vlastně nikdy z naší krajiny zcela nevyvymizel, dokonce po deseti letech odmlky bylo v roce 2006 zjištěno úspěšné hnízdění dropa velkého na území České republiky.

Podobná zjištění pomáhají ornitologům, pracovníkům ochrany přírody a milovníkům přírody v jejich úsilí o takové úpravy zemědělského hospodaření na Znojemsku, které by vytvořily vhodné podmínky pro trvalý návrat dropa velkého na tradiční místa jeho výskytu. Proto je i cílem tohoto dokumentu představit stávající možnosti ochrany tohoto druhu na Znojemsku a přispět tak k nastartování takových změn v krajině, které zajistí novou budoucnost pro dropa velkého v České republice.

Portrét dropího samce. Foto: Jiří Bohdal

DROP VELKÝ – ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DRUHU

Drop velký (*Otis tarda*) patří do řádu krátkokřídlých. Je to statný pták větší než krocen domácí, který se zdržuje převážnou část života na zemi. Mezi pohlavími existuje dosti nápadný dimorfismus. Samci jsou větší, mohou vážit i více než 15 kg (váha samic málokdy přesáhne 5 kg), výrazněji zbarvení, v dospělosti jim u kořene zobáku vyrůstají dlouhá pera tvořící vous. Přes svou hmotnost jsou dobrými a vytrvalými letci. Hnízdí v dubnu až květnu. Hnízdo si staví na zemi, nejčastěji snáší 2 vejce. Samice na nich sedí zhruba 25 dní. Mláďata po vylíhnutí ihned opouští hnízdo a samice je vodí 6 – 7 týdnů. Dropi se živí zejména rostlinnou potravou, nejčastěji listy, pupeny, květy nebo semeny polních plodin a plevelů, z živočišné potravy je zastoupen zejména hmyz, ale je schopen ulovit i drobné obratlovce do velikosti krčka. Drop velký patří mezi kriticky ohrožené druhy (vyhl. MŽP ČR č. 395/1992 Sb.) a je uveden v příloze I Směrnice rady č. 79/409/EEC o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích).

Samice dropa je oproti samci drobnější a prakticky jí chybí vous. Foto: Jiří Bohdal

První novodobé záznamy o výskytu dropa velkého na jižní Moravě pocházejí z roku 1904. Velikost české populace se podle výsledků pravidelného monitoringu, který začal na počátku 70. let minulého století, udržovala na stabilní úrovni 31- 37 jedinců (poměr samců k samicím byl zhruba 1:2), největší počet 44 zimujících ptáků byl zaznamenán v roce 1982. Na počátku roku 1983 zřídili zemědělci na zimovišti dropů polní letiště a zimující hejno rozplašili tak, že se již nikdy nedalo dohromady v původním počtu. Následoval dlouhodobý pokles početnosti, poslední hnízdění bylo zjištěno v roce 1996. Kromě rušení patřily mezi další klíčové faktory velké hnízdění ztráty v důsledku častého vysečení hnízd, změna skladby pěstovaných plodin a intenzifikace zemědělské výroby především co se týče používání mechanizace, aplikace pesticidů a instalace závlahových systémů. Navíc bylo zaznamenáno zabití dospělých ptáků o dráty vysokého napětí. V průběhu 90. let došlo k výraznému snížení početnosti dropů také v sousedních zemích. V Polsku, Moldávii, Bulharsku,

Rumunsku a ostatních balkánských zemích kromě Srbska a Černé hory dropi přestali hnízdit, na Slovensku došlo k poklesu početnosti dropa z 25 - 40 jedinců v roce 1993 na pouhých 8 - 16 jedinců v roce 2003. Přitom ještě v roce 1972 se na Slovensku odhadovalo 600 jedinců dropa velkého.

Na kritickou situaci reagovalo především Rakousko v 90. letech zvýšenou péčí o tento druh. Díky zemědělskému hospodaření přizpůsobenému potřebám dropa začaly jeho početní stavy pomalu stoupat. Zatímco v roce 1993 bylo v celém Rakousku zjištěno 50 – 60 dropů, mezi lety 1998 – 2003 se už jejich počet pohyboval na úrovni 74 – 140 jedinců. Kromě zajištění optimálního hospodaření prostřednictvím agroenvironmentálních opatření využívají v Rakousku podporu z programu LIFE-Nature na zabezpečení elektrických rozvodů, které pro dropa představují významnou hrozbu. Na mezinárodní úrovni by měla dropovi zajistit ochranu mezinárodní dohoda „Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of the Middle-European Population of the Great Bustard (*Otis tarda*)“, vypracovaná a řízená v rámci Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů. Tato dohoda je určena pro 16 zemí v rámci areálu střeoevropské populace dropa velkého. Česká republika k ní přistoupila jako třináctý stát 19.2.2008.

Jak dokládají výsledky monitoringu dropa velkého, česká populace dropa na jižní Moravě byla vždy v kontaktu s početnější rakouskou populací v západním Weinviertelu. Obě lokality jsou od sebe vzdušnou čarou vzdáleny zhruba 25 km. V průběhu let bylo několik pozorování přeletů dropů z moravské části do rakouské a naopak. Jelikož dropi se dožívají až 20 let, je možné, že v Rakousku stále žijí dropi narození na českém území. Populace dropa velkého v západním Weinviertelu už několik let díky intenzivní péči prosperuje, pouze od podzimu 2004 do podzimu 2005 vzrostla z 50 na 56 jedinců, na jaře r. 2008 se zde zdržovalo 21 samců a 34 samic, podzimní počet je odhadován na 57-61 jedinců. Hlavní podíl na tomto růstu má především způsob zemědělského hospodaření. Díky projektu podpořenému z programu LIFE-Nature navíc dojde také k eliminaci nebezpečí, které pro dropy představují dráty vysokého napětí. Dá se tedy předpokládat, že počet ptáků i nadále poroste a brzy si začnou hledat další vhodná místa pro hnízdění, což bylo zaznamenáno již v minulých letech – např. hnízdění ojedinelé slepice východně od Retzu a koneckonců i úspěšné hnízdění jedné samice u Hostěradic v roce 2006.

Pestrá mozaika zemědělských kultur u rakouského města Retz. Foto: Václav Křivan

PŘEHLED VÝSKYTU V LETECH 1994-2008

Drop velký se v současné době na území České republiky nevyskytuje trvale. Poslední hnízdění bylo zaznamenáno v r. 2006, a to po deseti letech od předchozího hnízdního výskytu. Přesto jsou každý rok jednotliví ptáci, dvojice či menší skupiny pozorováni. Evidentně se jedná o ptáky zaletující sem z dolnorakouské lokality jižně od Retzu, kde dropi pravidelně a úspěšně hnízdí podporováni řadou praktických opatření. Následující přehled shrnuje známé výskyty na území České republiky od r. 1994:

1994

- 8.1.: pole mezi Boroticemi a Hodonicemi (ZN), 1 M + 2 F (HORAL D. a účastníci zimního sčítání dropa velkého *in verb.*) (7163)
- pol. ledna: Hrádek (ZN), 5 ex. na poli s ozimem (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7163)
- 5.2.: Božice - Hrádek (ZN), 1 M + 2 F (HORAL D., HORT L, JAGOŠ B., ŠKORPÍK M., ZIKOVÁ S. *in verb.*) (7163)
- 5.2.: Litobratřice (ZN): 3 F (FIALA L., TOMAŠTÍK M. *in verb.*) (7164)
- jaro: Litobratřice (ZN), 2 ex. (FIALA & FIALOVÁ 1995) (7164)
- duben: Lechovice (ZN), 1 M (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7163)
- 20.4.: Borotice (ZN), 3 - 4 ex. (HUDEC K. in MARTIŠKO 2000) (7163)
- 30.4.: Borotice (ZN), 1 M - toká (VAČKAŘ J. *in verb.*) (7163)
- 28.12.: Božice-Hrádek (ZN), 1 ad. M , 1 F, 1 ex. (F nebo juv. M) (HANÁK V., HUDEC K., CHYTIL J., REITER A. *in verb.*) (7163)
- 31.12.: Hrádek (ZN): 1 M (ŠKORPÍK M., ŠKORPÍKOVÁ V.) (7163)

1995

- 29.1.: Božice - Hrádek (ZN), 1 M + 2 F (MARTIŠKO J.) */Zpravodaj JmP ČSO 4: 34/* (7163)
- začátek února: Hrádek (ZN), 4 ex., z toho 1 kulhající M (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7163)
- 1.5.: Borotice (ZN), stopa 1 ex. (zřejmě F) na polní cestě (HUDEC K. *in litt.*) (7163)

1996

- leden: Hrádek (ZN), 3 ex. (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7163)
- 26.3.: mezi Vraní skálou a Lukovem (ZN), 1 M přelétá k východu (MRLÍK V., ABSOLÍN J.) - */Zpravodaj JmP ČSO 11: 51/* (7161)
- konec července: Borotice-letišť (ZN), 1 F + 2 odrostlejší mláďata (člen MS z Borotic in MARTIŠKO 2000) (7163)

1997

- leden: Božice - Hrádek (ZN), 1 M (ŠKORPÍK M. *in verb.*) (7163)
- 10.3.: Žerotínsko (Újezd u Uničova na Olomoucku), 1 M (BĚHAL J.) */Myslivost 5/1997: 18/* (6269)
- 19.-21.3.: vrch Drážky, Vnorovy (HO), 1 M toká (nezávisle na sobě 3 členové MS Vnorovy) */Zpravodaj JmP ČSO 10: 57/* (7070)
- 8.4.: mezi Hostěradicemi a Vítonicemi (ZN), 1 M + 2 F (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7063)

1998

- 15.1.: Hrádek (ZN), 1 F (ŠKORPÍKOVÁ V.) */Zpravodaj JmP ČSO 11: 51/* (7163)
- 6.3.: Hrádek (ZN), 1 F (ROTHRÖCKL T., REITER A.) */Zpravodaj JmP ČSO 11: 51/* (7163)
- 23.3.: mezi Novou Vsí a Pohořelicemi (BV), 25 ex. (KLIMA M. *in litt.*) (7065) - viz komentář v textu

- 10.4.: Borotice (ZN), 4 ex. sedí na polní cestě, po vyrušení odlétly směr Hrádek (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7163)
- 1.5.: Těšany (BO), 1 ex. (asi F), (HITTICH P.) /*Zpravodaj JmP ČSO 13: 72/* (6966)
- 3.7.: oblast Ječmeniště (ZN), 2 M přelet z Rakouska na českou stranu (REITER A.S. in *litt.*) (7262)

1999

- zima 1999-2000: Jevišovka (BV), 1 ex. (KUBUŠEK M. in *verb.*) (7164)
- 21.2.: Valtovice (ZN), 6 ex. (FIALA L. in MARTIŠKO 2000) (7163)

2000

- únor: Miroslav (ZN), 6-7 ex. (ŠABR Š. in *verb.*) (7063)
- květen nebo červen: Dyjákovice (ZN) 1 M, 1 F (ŠIŠKA P. in *verb.*) (7263)
- září: Hrádek (ZN), 1 ex. (PĚČEK M. a členové místního MS in *verb.*) (7163)

2001

- 19.3.: Hostěradice-Chlupice (ZN), 2 M + 1 F (KOMENDA M. in *verb.*) – traktoristé je tu sledují už asi 14 dnů (7063)
- 28.3.: Dyjákovice (ZN), 2 ex. (GEBBA in *verb.*) - zdržují se tu asi 3 týdny. Údaj potvrzují příslušníci pohraniční policie. Videozáznam. (7263)
- 10.4.: Borotice (ZN), nalezeno peří a stopy dropa - nepřímo tak potvrzeno tvrzení členů místního MS o pozorování 5 ex. v březnu 2001 (VAČKAŘ J. in *verb.*) (7163)
- 13.4.: Hostěradice-Chlupice (ZN), 3 ex. (KOMENDA M. in *verb.*) (7063)
- 17.4.: Hostěradice (ZN), 2 M + 1 F (VAČKAŘ J. in *verb.*) (7063)

2002

- duben: Dyjákovice (ZN), 1 M (ŠIŠKA P. in *verb.*) (7263) - na lokalitě se zdržuje asi 14 dnů
- 6.4.: Velký Karlov (ZN), 1 ex. (LESKOVJAN T. in *verb.*) (7163)
- 6.4.: Hrádek (ZN), 1 ex. (BORKOVEC L. in *verb.*) (7163)
- asi 15.4.: Chlupice (ZN), 1 ex. přelétá (KREJČÍ in *verb.*) (7063)
- 17.4.: Hrádek (ZN), 1 M (MATOUŠEK in *verb.*) (7163)

2003

- 15.4.: Hrádek (ZN), 1 ex. - pravděpodobně F (ŠKORPÍKOVÁ V.) - podle členů místního MS se zde zdržuje cca 7 - 10 dnů. Videozáznam. Později, 25.4., už nezjištěna. (7163)
- 12.7.: Dvorce (BR), 1 ad. F (ANDREOVSKÝ M.), pták při odletu ztratil 3 pera, která jsou vyfotografována. *Stolarczyk J. & Tomický R., 2006: Drop velký (Otis tarda) – vzácný zatoulanec na severní Moravě. Časopis Slezského muzea Opava (A) 55: 89. FK ČSO 46/2004 (6171)*
- 26.7.-11.10.: Opařany (TA), 1 ex. - asi ml. M (BUREŠOVI J. A E., FIŠER J., FRENCL M., JAHELKA J., PECL K., SIMEK J., VŠETEČKA R., ZIMA J.). *Zprávy ČSO 58 (2004): 41 (6552)*

2004

- jaro: Chlupice, Morašice (ZN) – 4 ex. 1 F vyhnízдила, vyvedla 1 juv. (KUBÍČEK L. in *verb.*) (7063)

2005

- jaro: Chlupice, Morašice (ZN) – 2 M, 1 F, hnízdění nezaznamenáno. (KUBÍČEK L. in *verb.*) (7063)
- 4.4.: Měnin (BO) - 1 ex. (ABSOLÍN M. in *verb.*) (6966)
- 22.5.: Třebětice (KM) - 1 ex. pozorován na poli cca 1500 m od vesnice, po chvíli odletěl k severu (TUPÝ R.) *Web ČSO. FK-R 100/2005 (6671)*

- 24.5.: Kamenka (NJ) - 1 M. (KOTALA J.) FK 46/2005 (6272)

2006

- 6.5.: rozcestí křižovatka na Ivaň-Pasohlávky ze silnice Brno-Mikulov (BV) – tokající M + 1 F. (LANCÚCH P. A R. +2 – *info od D. Horala přes B. Jagoše*) (7065) Pozn.: údaj je dosti nespolehlivý, místo pozorování je poblíž frekventované silnice, je nepravděpodobné, že by si tak nápadných ptáků nevšimli i jiní lidé.
- 29.5.-3.6. mezi Morašicemi a H. Dunajovicemi (ZN) – 4 ex.-1 M a 3 F/imm. ex. (BARTŮNĚK F. při čekání na srnce) (7063)
- cca 15.6.: mezi Morašicemi a H. Dunajovicemi (ZN) - 3 ex.-1 M, 2 F/imm. ex. (KOMENDA M.) (7063)
- 24.8.2006: Morašice – 1 F a 1 juv. (RABOŇ K. a KUBÍČEK L.) byla pořízena dokladová fotografie (7063)
- srpen: Nesvačilka – Moutnice (BO) – 1 F a 2 juv. (p. VALOŠEK) – neověřený údaj (6966)

Komentář k hnízdění u Morašic na základě informací místního zemědělce a člena mysliveckého sdružení p. Ladislava Kubíčka: 13.4. se objevilo 6 ex. (3 samci, 3 samice). Zahnízdily všechny 3 samice, jedna do 14 dnů o snůšku přišla, protože byla vidána opět ve společnosti samců. Zbylé dvě hnízdily v porostu kukuřice západně od silnice Morašice – Želetice. Jedna měla 3 mláďata, všechna se však časem ztratila, druhá měla 2 mláďata, odchováno do vzletnosti bylo jedno. Fotografie této samice s mládětem z 24.8.2006 je dokladem tohoto úspěšného hnízdění. Tato samice s mládětem odletěla kolem 27.9., samci opustili oblast o něco dříve.

Samice dropa s mládětem u Moravic 24.8.2006. Foto: L. Kubíček

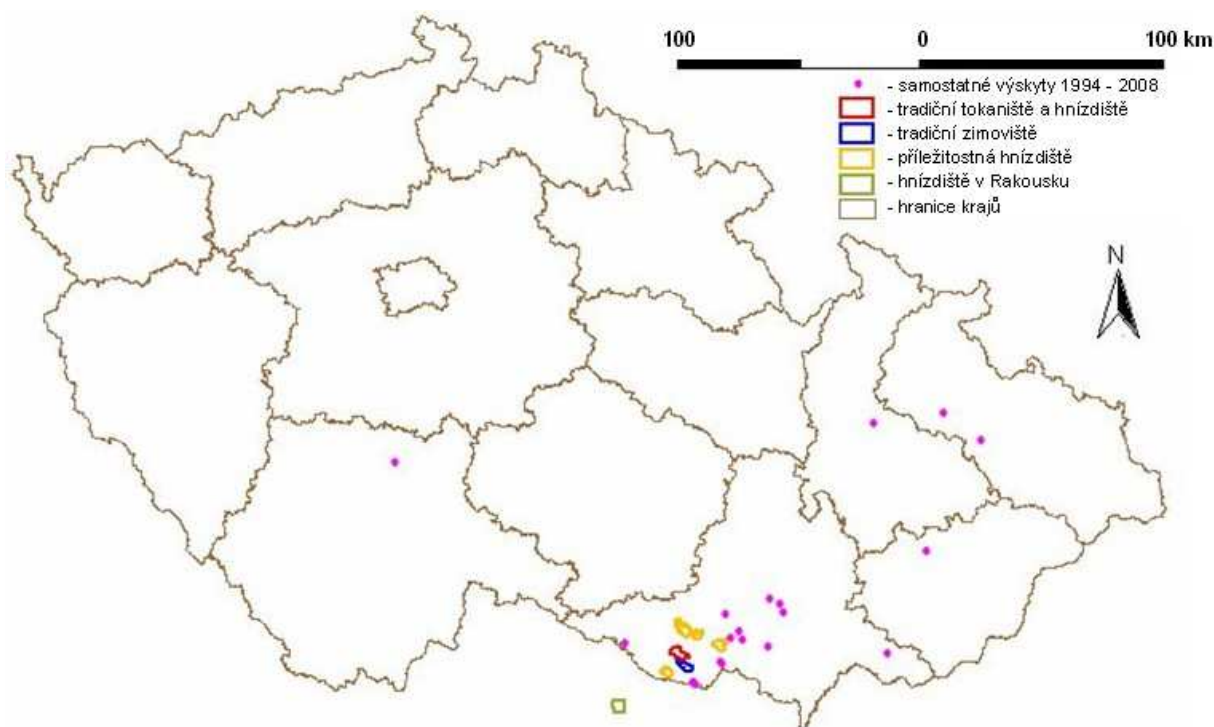
2007

- 24.4.: Vlasatice (BV) – 1 ex. (PALÁŠEK V. uvádí jako pozorování přítele staré 1 měsíc). Web ČSO (7064)
- 18.5.: Loděnice (ZN) – 1 ex., zřejmě M. Po cca 20 min. přeletěl směrem na Jezeřany-Maršovice, kde byl pozorován místním myslivcem (p. AUER, p. VLKOVÁ) (6964)
- cca 20.10.: Hrádek (ZN) – 10-12 ex. na tradičním zimovišti (HLOUPÝ M.) (7163)

2008

- 11.4.: Šakvice (BV) – 2 ex., zřejmě pár (KUBA R.). *Web ČSO.* Ptáky pozoroval a určil nejdříve p. Jaroslav Příjemský (člen MS ze Šakvic), upozornil na ně p. Votavu (taktéž člen MS ze Šakvic). Dropi, zřejmě pár, byli na ozimu mezi Šakvicemi a Strachotínem. Určení byli bez pochybností. Předtím ani v dalších dnech tam už vidění nebyli. (7166)

Mapa č.1: Výskyty dropa velkého v České republice v období 1994 – 2008. Na mapě je rovněž vyznačeno hnízdiště u rakouského města Retz.

ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO ZPŮSOBU HOSPODAŘENÍ NA LOKALITÁCH S VÝSKYTEM DROPA VELKÉHO

Původně drop velký obýval přirozené travnaté stepi a obdobné otevřené biotopy teplých oblastí. Poté, co člověk posunul hranici lesa k severu a vytvořil extenzivně obdělávaná pole s řepkou, kapustou a později vajtěškou, rozšířil svůj areál. Záměrné pronásledování, časté rušení pasoucím se dobytčím, intenzivní obdělávání půdy doprovázené zavlažováním, vpád mechanizace, to vše vedlo k opětovnému zúžení a rozdrobení areálu dropa. K tomu přispělo i zakládání větrolamů, stavba plotů nebo budování otevřených kanálů.

Na Znojemsku, ve své hlavní oblasti výskytu v České republice, osidloval drop velký tzv. kulturní step. Jsou to rozlehlé, přehledné plochy zemědělsky využívané půdy, rozdělené jen občasnými větrolamami. V hnízdním období se zde drop velký zdržoval převážně v nižších plodinách, kde měl dostatečný rozhled - ideální byly jeteloviny, nízké obiloviny a řepa. Naopak se vyhýbal vysokým porostům kukuřice či slunečnice. Velký význam především z hlediska potravní nabídky měly pro dropa vždy plochy intenzivně nevyužívané či ponechávané ladem, např. nezpevněné polní cesty, zatravněné pozemky, úhory.

Určité části hnízdního areálu byly tradičně využívány v období toku. Bývala to především pole osetá vojtěškou, mladé porosty obilovin i plochy bez vegetace. Hlavní ploše tokaniště bývali samci věrní. Samice se odsud rozlétaly do širokého okolí, hnízda zakládaly i několik kilometrů daleko od místa páření.

Výrazné změny ve způsobu obhospodařování zemědělské půdy na zájmových lokalitách nastaly ve 2. pol. 80. a v 90. letech 20. st. Rozpad trhu s mlékem a hovězím masem vedl k tomu, že z krajiny v podstatě zcela zmizela vojtěška, v níž dropi s oblibou hnízdili. Na její místo nastoupily plodiny pro dropa zdaleka ne tak atraktivní jako kukuřice, slunečnice, sója, svazenka, mák, světlice barvířská. Navíc se podstatně zvýšila intenzifikace zemědělské výroby, což s sebou přineslo aplikaci vysokých dávek hnojiv a pesticidů. Některé z nich mohou být pro dropy přímo či nepřímo toxické, ohrožena jsou především mláďata. Dalším důsledkem aplikace vysokých dávek chemikálií je to, že monokultury zemědělských plodin jsou zcela sterilní, silně je potlačen jak výskyt divoce rostoucích rostlinných druhů, které jsou považovány za plevele, tak výskyt drobných živočichů od bezobratlých po drobné obratlovce. V takovém prostředí drop velký nenachází dostatek potravy, především živočišné, která má zásadní význam pro odchov mláďat. Aplikace chemikálií je spojena s pohybem techniky v krajině. Mohou to být nejen traktory, ale i mnohem rušivější malá letadla. Dalším rysem intenzifikace je zavlažování. To s sebou přináší nejen vznik nových prostorových překážek, ale především změnu prostředí od suššího k vlhčímu, což je pro dropa jednoznačně negativní posun.

Trend ve využívání půdy nastolený koncem 20. století přetrvává v zájmových oblastech dodnes. Stále se zde hospodaří na rozlehlých půdních celcích monokulturním způsobem. Oblíbenými plodinami jsou především pšenice, ječmen, kukuřice, slunečnice, mák, méně brambory, řepa, řepka, zelenina.

Zemědělská krajina na Hostěradicku. Foto: Vlasta Škorpíková

OPATŘENÍ NA ZEMĚDĚLSKÉ PŮDĚ UPLATŇOVANÁ V ZAHRANIČÍ (VYBRANÉ PŘÍKLADY)

Rakousko:

K udržení vhodných biotopů pro dropa velkého je využíván „ÖPUL“ - rakouský agroenvironmentální program. Zemědělci mohou obdržet kompenzace, pokud po dobu 5, 10 nebo 20 let realizují specifická ochranná opatření. „ÖPUL“ má několik podskupin:

- WF (obiloviny): zemědělec po dobu 3 - 5 let pěstuje ozimou pšenici, kterou nehnojí ani neošetřuje pesticidy a nezavlažuje. Po 20. dubnu do těchto ploch nijak nevstupuje a sklizeň je povolena až v červenci;

- K (úhory): zemědělec po dobu 5, 10 nebo 20 let na daném pozemku umožňuje vývoj přirozené vegetace nebo vysévá různé směsi jetelovin, trav či hořčici. Na těchto pozemcích se nesmí používat žádná hnojiva a pesticidy, nesmí se zavlažovat. Pole se sečou nebo mulčují jednou ročně v období duben - září po dohodě s koordinátorem programu;

- WS: zemědělec se zavazuje nezvýšit výměru jednotlivých polí, nevysazovat větrolamy, nepoužívat rodenticidy, v případě nálezu hnízda ponechat kolem něj klidovou zónu o poloměru min. 50 m, jednou za 5 let pěstovat řepku nebo dvakrát za 5 let ozimou pšenici.

V r. 2003 bylo v Rakousku do těchto programů cílených na dropa velkého zařazeno 5500 ha zemědělských pozemků a rakouští zemědělci obdrželi za dodržování daných opatření kompenzaci v celkové výši 2 mil. EUR.

V Rakousku se optimální podmínky pro dropa udržují pomocí speciálních agroenvironmentálních programů. Foto: Václav Zámečník

Maďarsko:

K udržení biotopů vhodných pro dropa na zemědělské půdě mimo chráněná území (v r. 2002 vytipováno 276 845 ha) jsou využívána agro-environmentální opatření v rámci systému ESA (Environmentally Sensitive Areas). Jedná se o pěstování cílových plodin, ponechávání ploch ladem, omezení používání hnojiv,

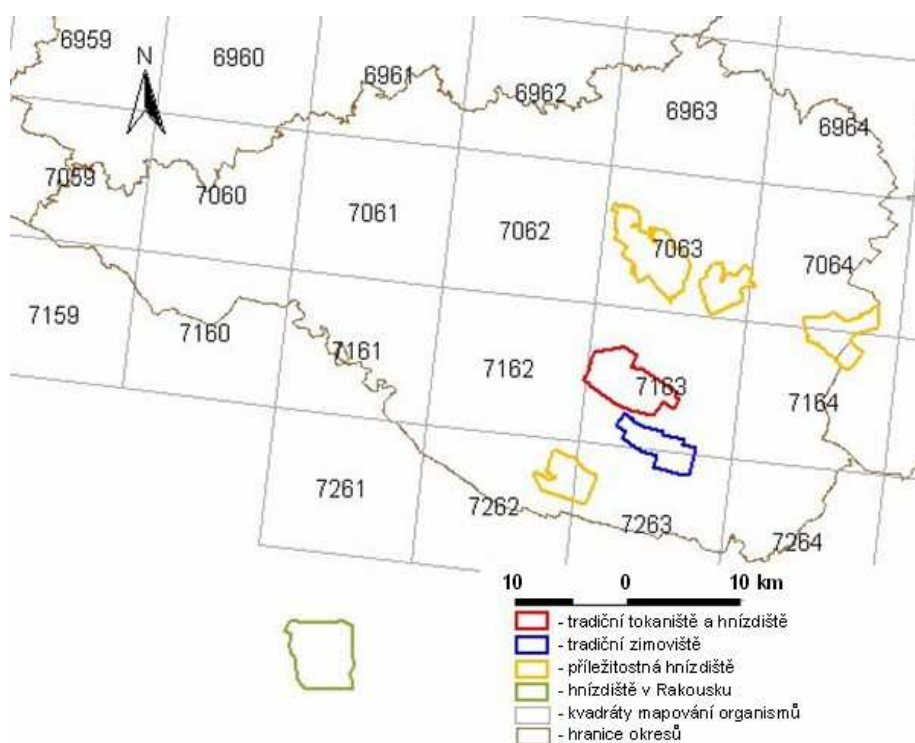
pesticidů, zákaz meliorací, časová a technická omezení sečení, ochrana hnízd a jejich okolí apod. V r. 2003 se tato opatření realizovala na 31 429 ha.

Německo:

Žádná specifická opatření pro dropa nejsou uplatňována, postačující jsou obecné postupy vedoucí k extenzifikaci zemědělství.

NÁVRH ZMĚN VE ZPŮSOBU OBHOSPODAŘOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY ve prospěch dropa velkého s cílem zajistit pro tento druh bezpečná hnízdiště a dostatek rostlinné i živočišné potravy pro úspěšné rozmnožování

Oblast, kde by se aktivity týkající se úpravy biotopů měly realizovat, se nachází v Jihomoravském kraji České republiky, okrese Znojmo. Dělí se na dvě základní části. První je tradiční tokaniště a hnízdiště (2073 ha), druhou je tradiční zimoviště (1280 ha). Kromě toho jsou v širší oblasti vytipovány 4 plochy (satelitní hnízdiště), kde dropi v době svého pravidelného výskytu v ČR taktéž hnízdívali, ale údajů o jejich početnosti a distribuci zde je mnohem méně.

Mapa č. 2: Aktivita budou směřovány do tradičních lokalit výskytu dropa na Znojemsku.

Optimalizace hospodaření spočívá v následujících krocích:

- vyloučení veškerých aktivit v porostech ozimé pšenice v období od 20.4. do 30.6. = "klidové" plochy ozimé pšenice

Každoročně v období od 20. dubna do 30. června je ve vybraných porostech ozimé pšenice zachováván takový režim, aby se sem nevstupovalo ani nevjíždělo žádnou mechanizací. Znamená to, že veškeré hnojení a chemická ochrana těchto

porostů musí proběhnout mimo tuto dobu. Podstatný problém bude způsobovat jen nemožnost aktuálního používání fungicidů, což se může projevit snížením výnosů. Tyto ztráty budou zemědělcům kompenzovány.

- založení ploch s vojtěškou

Na daných půdních blocích tokaniště a hnízdiště jsou založeny plochy vojtěšky (cca 10-20 ha velké), a to výsevem uznaného osiva vojtěšky v množství 15 kg/ha do připravené půdy.

- založení travnatých ploch

V zájmové oblasti je na plochách 10-20 ha vyseta travní směs: 20 % jílek vytrvalý, 20 % sveřep, 20 % kostřava červená, 20 % lipnice luční, 5 % štírovník, 5 % jetel plazivý v množství 40 kg/ha.

- založení úhoru

Na vytipovaných plochách o rozloze 5-20 ha v zájmové oblasti je založen úhor, a to výsevem osiva v následujícím poměru: kostřava červená 35 %, kostřava ovčí 20 %, lipnice luční 15 %, řepka 10 %, jetel plazivý 5 %, vičenec 5 %, vojtěška 5 % a tollice dětelová 5 % v množství 15 kg/ha. Výsevek je tak malý, že umožní, aby se v konečné skladbě porostu uplatnily i další rostliny, které sem nalétnou z okolí.

- založení a údržba černého úhoru

Černý úhor je plocha, která by měla být celoročně udržována bez souvislého vegetačního krytu. Založí se na jaře zoráním vybraného pozemku, který je pak udržován pouze vláčením. To je prováděno tak často, aby nedošlo k vysemenění nalétnutých rostlin vnímaných zemědělcí povětšinou jako plevelné. Černý úhor může být situován do jedné lokality, ale také je možné jeho místo každoročně měnit.

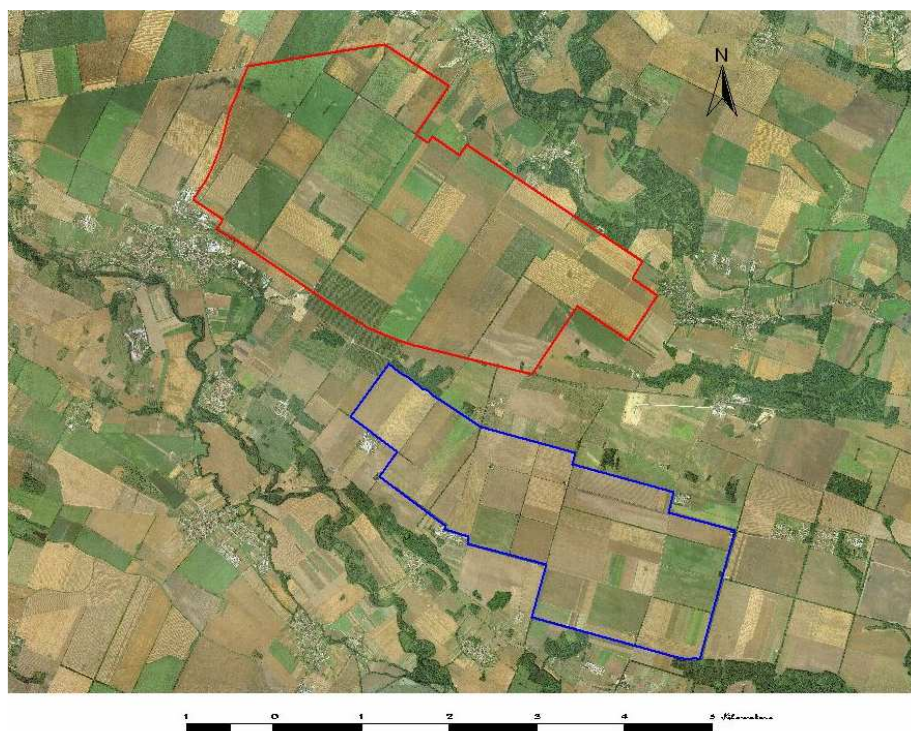
Obecně lze však konstatovat, že charakter krajiny na lokalitách tradičního výskytu dropa na jižní Moravě stále odpovídá základním požadavkům tohoto druhu na biotop. I kdyby se neuplatnila žádná specifická opatření, jen se ve větším měřítku realizovaly kroky směřující k extenzifikaci hospodaření, znamenalo by to pro návrat dropa výrazný přínos.

Navrhované změny hospodaření pomohou i ostatním ptačím druhům. Foto: Tomáš Bělka.

FINANČNÍ MOŽNOSTI REALIZACE ZMĚN HOSPODAŘENÍ VE PROSPĚCH DROPA

V současné době bohužel prakticky neexistuje žádný finanční nástroj, který je možné využít k vytvoření optimálních životních podmínek pro dropa velkého. Nejčastější překážkou je nemožnost platit zemědělcům újmy (kompenzace) za změnu hospodaření (příklad programu LIFE+, Operační program Přeshraniční spolupráce v rámci programu Evropské územní spolupráce, Finanční mechanismy EHP a Norska, Program péče o krajinu (PPK) – rozpočtová položka MŽP). Jelikož se změna nastavení těchto programů nepředpokládá, zůstávají největší nadějí zejména agroenvironmentální programy. Ze stávající nabídky je z pohledu dropa velkého využitelný zejména program meziplodiny, který při vhodné aplikaci může zajistit potravní nabídku v zimním období (vhodná je především řepka ozimá). Také biopásy mohou zvýšit potravní nabídku během podzimu a zimy, zejména při jejich vysetí podél polních cest a mezi polními celky. Přesto je stávající nabídka agroenvironmentálních programů na orné půdy nedostatečná a je žádoucí jejich další rozšíření v souladu s navrhovanou optimalizací zemědělského hospodaření. Nejblížejším možným datem pro uvedení těchto opatření v život je rok 2014, kdy začne nové programové období Programu rozvoje venkova (agroenvironmentální programy jsou součástí tohoto programu). Pokud by nastala možnost zavést některá z navrhovaných opatření ještě před tímto datem, bylo by to prospěšné nejen z pohledu dropa, ale i pro ostatní druhy rostlin a živočichů vázaných na zemědělskou krajinu panonské oblasti jižní Moravy.

Mapa č. 3: Tradiční hnízdiště (ohraňeno červeně) a zimoviště (modře) na Znojemsku. Z leteckého snímku je zřejmé, že polní celky jsou značně rozsáhlé. Také skladba pěstovaných plodin není z pohledu dropa vyhovující.

Vhodná nabídka agroenvironmentálních programů z pohledu dropa velkého a dalších druhů vázaných na polní kultury panonské oblasti zahrnuje (platby jsou kalkulovány na základě výnosů zemědělských plodin na Znojemsku):

A. Vytvoření neosetých okrajů polí

Z opatření budou profitovat ohrožené druhy polních plevelů a hmyzu, pro ptactvo se vytvoří významné potravní stanoviště. Aplikace tohoto titulu není vhodná na zaplevelených a zastíněných místech polí.

Podmínky opatření:

- Pásky o šíři 6 - 12 m se vytvoří na podzim nebo na jaře při kultivaci pole při optimální hloubce orby okolo 15 cm. Různou hloubkou a načasováním kultivace je možné předcházet rozvoji nežádoucích druhů plevelů.
- Nejvhodnější umístění je podél mezí, polních cest nebo mezi polními celky. Nevhodné je umístění pásů na severní straně okraje lesního porostu nebo zapojeného větrolamu.
- Minimální délka jednoho pásu je 100 m. Minimální vzdálenost dvou pásů od sebe je 100 m. Maximálně je povolena plocha 1,2 ha pásů na plochu 20 ha.
- Pásky zůstávají na jednom místě po celou dobu pětiletého závazku. V jeho průběhu musí být pás jednou zorán, nejdříve však ve třetím roce po jeho zavedení. Na pásech není dovolena aplikace chemických látek ani hnojiv (s výjimkou herbicidů nutných k omezení nežádoucích plevelů a invazních druhů).
- V případech, kdy dojde k rozvoji nežádoucích plevelů na více než 25% plochy pásu (např. pcháč oset, víceleté trávy) nebo invazních a nepůvodních druhů rostlin (celíky, třetina křovištní aj.), je možná jejich bodová likvidace herbicidy nebo jejich mechanické odstranění.

V případech, že nebude možné zaplevelení zvládnout definovaným způsobem, je možné pásy zatravnit a hospodařit na nich podle podmínek titulu C1-A Zatravnění orné půdy. Alternativně může dojít ke změně místa, kde bude titul pokračovat.

Návrh platby:

Kompenzace za ušlý zisk z rostlinné produkce, náklady na chemickou ochranu, příplatek ve výši 10%, za zvýšené riziko plevelů, chorob a škůdců (na nutné ošetření proti vybraným plevelům). Platba se počítá na 1 ha opatření.

Platba na 1 ha: 16500 Kč (660 Euro)

B. Vytvoření pásů chemicky neošetřovaných obilovin

V rámci tohoto opatření se umožní rozvoj populace širokolistých druhů plevelů a na ně vázaných hmyzích společenstev. Vytváří se tak cenné potravní stanoviště pro celou řadu polních ptáků jako je např. koroptev polní, vrabec polní nebo strnad luční. Opatření rovněž podpoří přežívání vzácných druhů polních druhů rostlin. Aplikace není vhodná na místech s rozšířenými travními plevely, speciálně pokud byla zjištěna jejich rezistence na chemické látky.

Podmínky opatření:

- Na okraji pole vytvořit pásy chemicky neošetřovaných obilovin o šíři 6 až 24 m.
- Aplikace veškerých chemických látek a hnojiv v období od sklizně předchozí plodiny až do sklizně je zakázána.
- Opatření se může pohybovat po farmě v rámci osevního postupu, ale celková výměra musí zůstat zachovaná.

Návrh platby:

Kompenzace za ušlý zisk z rostlinné produkce snížený o úsporu na hnojivech a prostředcích na ochranu rostlin, motivační příplatek ve výši 15% za zvýšené riziko plevelů, chorob a škůdců. Platba se počítá na 1 ha opatření.

Platba na 1 ha: 10 100 Kč (404 Euro)

C. Diverzifikace pěstovaných polních plodin

Vyšší mozaika pěstovaných plodin přispívá i k vyšší druhové pestrosti prostředí. Je to dáno tím, že monokultury umožňují vývoj pouze určitých rostlinných a živočišných druhů a navíc dochází ke sklizni plodin na rozsáhlé ploše v relativně krátkém časovém období. Různé plodiny přitom mají i různou dobu sklizně a tak při pestrém zastoupení zemědělských plodin je pro živočichy snadnější nalézt nejen dostatek potravy, ale i potřebný úkryt před přirozenými nepřáteli. To vše má za následek vyšší přežívání mláďat. Mezi další pozitiva pěstování většího počtu plodin na půdním bloku patří posílení protierozní ochrany půdy.

Podmínky opatření:

- Na jednom půdním bloku je povinnost pěstovat min dvě plodiny, přičemž výměra žádné z plodin nesmí být více než 60% plochy půdního bloku.
- Na jednom půdním bloku není možné umístit vedle sebe dva druhy obilovin (eventuálně stanovit kombinace možných plodin)
- Výměry plodin se mohou v průběhu 5letého závazku měnit při zachování limitních výměr.
- Opatření je možné aplikovat pouze na půdních blocích o výměře větší než 4 ha.

Návrh platby:

Kompenzace za zvýšené agrotechnické náklady na pěstování více plodin představuje při snížení jednotlivých ploch na velikost v rozmezí 2-20 ha stanovené zvýšení nákladů na hektar 850 Kč (20%). Platba se počítá na 1 ha opatření.

Platba na 1 ha: 850 Kč (34 Euro)

D. Pěstování vojtěšky seté

Vojtěška patří z pohledu živočichů mezi jednu z nejvýznamnějších polních plodin. Váže na sebe celou řadu živočišných druhů od bezobratlých (např. opylovače) až pro ptáky a savce, kterým kromě potravy poskytuje také vhodné hnízdní prostředí. Má rovněž pozitivní dopad na kvalitu půdy.

Podmínky opatření:

- Vojtěška je zařazena do faremního osevního postupu na minimální ploše 4 ha.

- Pěstování vojtěšky je možné na celém půdním bloku nebo na jeho části (kombinovatelnost s opatřením Diverzifikace pěstovaných polních plodin)
- Výsev je možné provést čistý výsev i výsev do krycí plodiny.
- Plocha musí být min. dvakrát ročně pokosená, nejdříve 1.7.. Seč nesmí být od být od kraje pozemku do jeho středu, ale z jedné strany na druhou stranu.
- Porost se nesmí chemicky ošetřovat

Návrh platby:

Kompenzace za ztrátu tržní plodiny zvýšené o agrotechnické náklady na pěstování vojtěšky seté, protože u ní je pozdní seč a není proto možné využít její produkci. Platba se počítá na 1 ha.

Platba na 1 ha: 20 000 Kč (800 Euro)

Agroenvironmentální tituly jsou pro zemědělce dobrovolné a při jeho rozhodování, zda některé z nabízených možností využít, nehraje vždy tu nejdůležitější roli finanční náhrada. Neméně důležitá je také otázka, co pro zemědělce bude vstup do daného titulu znamenat z pohledu organizace práce, zejména jestli má vhodné stroje pro danou činnost, jak uplatní finální produkt v rámci své farmy (případně jiným způsobem), jestli vstup do programu nemůže nějak ovlivnit jeho zaměstnaneckou strukturu aj. Zemědělec přitom musí své rozhodnutí zvážit i z časového hlediska, závazek je minimálně 5letý a dochází tím k blokaci části obhospodařovaných pozemků. Ceny komodit se přitom na trhu neustále vyvíjejí a určitá flexibilita je výhodou. Možnou komplikací je také fakt, že zemědělci hospodaří ve většině případů na pronajatých pozemcích za daných podmínek a může zde panovat obava, jak bude majitel pozemku reagovat na jiný způsob zemědělské činnosti a zda tím nedojde k porušení nájemní smlouvy. Na druhé straně je pro zemědělce určitě výhodou, že po dobu trvání závazku má zajištěný stabilní příjem finančních prostředků bez ohledu na vlivy počasí.

Jak je z výše uvedeného zřejmé, existuje celá řada důvodů, proč se zemědělec i přes odpovídající nastavení platby rozhodne do agroenvironmentálního programu nevstoupit. Tím klíčovým jazyčkem na vahách při finálním rozhodnutí, zda nabízené programy využít, může být jeho osobní zájem na přínosu, který má daný titul přinést. Bohužel pro zajištění odpovídajícího informačního servisu nemají státní orgány dostatečné lidské zdroje a přestože vychází celá řada propagačních materiálů, často pouze představují daná opatření strohým výčtem podmínek a pravidel. Proto je žádoucí, aby se zemědělci hospodařící v tradičních oblastech výskytu dropa nejprve seznámili s důvody, proč jednotlivá opatření vznikla a jaký mají význam pro ochranu dropa velkého a co jim mohou nabídnout. Úzkou spoluprací zemědělců s ornitology mohou následně vzniknout takové faremní plány, které zohledňují specifika každé farmy z pohledu jejich zemědělské činnosti a současně reflektují životní nároky dropa.

DALŠÍ MOŽNOSTI OCHRANY DROPA

Další důležitou aktivitou, která může ve svém důsledku vést ke značnému zlevnění všech plánovaných opatření na orné půdě v zájmové oblasti, je převod státních pozemků ze správy pozemkového fondu do správy AOPK ČR. V současné době má pozemkový fond v zájmové oblasti ve správě stále ještě zhruba 5 % území, ale těchto pozemků rychle ubývá. Pokud by se podařilo převést nejcennější z nich ve vybraných

lokality (tradiční hnízdiště a zimoviště) do správy AOPK ČR, zajistil by si stát jednak možnost ovlivňovat způsob hospodaření a současně by ušetřil nemalé prostředky za případné kompenzace zemědělcům.

AKTIVITY OHROŽUJÍCÍCH POTENCIÁLNÍ NÁVRAT DROPA DO NAŠÍ PŘÍRODY

Existence dropa velkého je sice přímo závislá na způsobu zemědělského hospodaření, ale ohrožení pro něj představují i další lidské aktivity v krajině. Jedná se především o velké investiční záměry typu výstavby větrných elektráren a nově také elektráren s fotovoltaickými články. Ačkoli mohou mít při optimálním využití pozitivní vliv na životní prostředí (snižování imisí aj.), při nevhodném umístění mohou ohrozit životy živočichů a jejich životní prostředí a současně negativně ovlivňovat krajinný ráz. Právě drop velký patří mezi druhy, pro které větrné elektrárny představují vážné nebezpečí. Bohužel oblast Znojemska nepřitahuje nejen tohoto imponujícího ptáka, ale i investory obou typů elektráren. Pokud má drop velký ještě dostat v naší krajině šanci, není možné realizovat tyto záměry na lokalitách významných pro dropa (hnízdiště, zimoviště a migrační trasy) nebo jejich v těsném sousedství.

Další hrozbu pro dropa velkého představuje rozvoj pěstování biopaliv. Jedná se zejména o vytváření rozsáhlých monokultur, které neposkytují tomuto druhu dostatek potravy ani hnízdních příležitostí. Pokud se ale biopaliva pěstují s ohledem na životní nároky živočichů, je možné sladit oba zájmy, výhodou může být i menší potřeba aplikace chemických látek.

Návrat dropa velkého mohou ohrozit i jakékoli další aktivity v krajině, které do ní vnesou pohledové překážky či rušení. Může to být výsadba nových větrolamů či lesíků, výstavba elektrických vedení či zavlažovacích zařízení, zemědělských objektů nebo plotů, negativní dopad mohou mít kvůli zvýšenému pohybu lidí v krajině i cyklostezky, hřiště a sportoviště, nežádoucí jsou i jednorázové sportovní akce, především motoristické.

Dáme dropům v České republice ještě šanci?

Autoři textu: Vlasta Škorpíková a Václav Zámečník
♦ Ekonomické analýzy: Jaroslav Pražan ♦ Mapové podklady: Vojtěch Kodet ♦ Fotografie: Jiří Bohdal (titulní strana), Chris Gomersall (str. 18)

Dokument vznikl v rámci projektu *Prověření aktuálních možností ochrany dropa velkého na Znojemsku* podpořeného Nadací Partnerství z programu Strom života.

SKANSKA

Generální partner programu